

Naslov originala:
THE WORD FOR WORLD IS FOREST
Ursula K. Le Guin

Copyright © 1972 by Ursula K. Le Guin Published by arrangement with
Andrew Nurnberg Associates Sofia and Ginger Clark Literary, LLC.
Copyright © 2024 srpskog izdanja Kontrast izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Urednik:
Ivan Isailović

Prevod:
Darko Tuševljaković

Lektura i korektura:
Katarina Stojnić

Autor blurba:
Darko Tuševljaković

Dizajn korica:
Jelena Lugonja

Prelom:
Ivan Isailović

Štampa:
F.U.K. d.o.o.

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
imejl: info@kontrastizdavastvo.com
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

Ursula K. le Gvin

SVET SE KAŽE ŠUMA

Hainski ciklus

*Preveo s engleskog:
Darko Tuševljaković*

KONTRAST
Beograd, 2024

*Za Džin
koja je produžila dalje*

1

Dva dela jučerašnjeg dana motala su se po glavi kapetana Dejvidsona kada se probudio, tako da je ležao neko vreme u tami i piljio u njih. Jedna dobra vest: stigao je novi tovar žena. Verovali ili ne. Evo ih ovde, u Centralvilu, dvadeset sedam svetlosnih godina NAFAL-om od Zemlje i četiri sata skakačem od Smitovog logora, druga pošiljka rasplodnih žena za koloniju Novi Tahiti, zdravih i pravih, 212 grla prvoklasne ljudske marve. Ili skoro prvoklasne. Jedna loša vest: izveštaj o propalim usevima na Jalovom ostrvu, o velikoj eroziji, potpunom uništenju. Povorka od 212 sočnih, sobaljivih, sisatih sitnih prilika izbledela je iz Dejvidsonovog uma kada je zamislio kišu kako pljušti po uzoranom tlu, bućkajući ga u blato, pa razređujući to blato u crveni čorbuljak koji se sliva niz stene u kišom išibano more. Erozijska je počela pre nego što je napustio Jalovo ostrvo kako bi upravljao Smitovim logorom, a pošto ga je krasilo izvanredno vizuelno pamćenje, ono koje nazivaju eidetskim, još uvek je se sećao do najmanjih detalja. Čini se da je onaj glavati Kis bio u pravu kada je kazao da tamo gde se planira podizanje farme treba ostaviti mnogo stabala. Ali i dalje mu nije bilo jasno zašto bi se na farmi soje moralo traćiti toliko zemljišta na stabla ako je tlo zaista obrađeno onako kako je nauka nalagala. U Ohaju se to drugačije radilo: ako si želeo da uzgajaš kukuruz, sejao si kukuruz i nisi trošio prostor na drveće i slične stvari. Ali Zemlja je bila ukroćena planeta, dok Novi Tahiti to nije. Zbog toga je on tu: da je ukroti. Ako su od Jalovog ostrva sada ostale samo stene i vododerine, otpiši ga; kreni ispočetka na nekom drugom ostrvu i postaraj se da ti uspe. Ne može nas

to sputavati, mi smo Muškarci. Ubrzo ima da shvatiš šta to znači, prokleta planeto bogu iza nogu, pomislio je Dejvidson i blago se iscerio u tami kolibe, pošto je voleo izazove. A pomislivši na Muškarce, setio se Žena i povorka sitnih prilika opet se protegla njegovim mislima, kikutava, vrckava.

„Bene!”, dreknuo je, podigavši se u sed i spustivši bose noge na goli pod. „Spremi toplu vodu, brzo, brže!” Dreka ga je prijatno razbudila. Protegao se i počeo po grudima, pa navukao kratke pantalone i išetao iz kolibe na suncem obasjanu čistinu, sve u jednom ležernom nizu pokreta. Pošto je bio krupan i mišićav, voleo je da uposli svoje utrenirano telo. Ben, njegov stvorić, stavio je vodu da se greje iznad vatre, kao i obično, i čučao je zureći u prazno, kao i obično. Stvorići nikad nisu spavali, prosto su sedeli i zurili. „Doručak. Brzo, brže!”, rekao je Dejvidson i uzeo britvu sa grubo istesane drvene ploče stola na koju ju je stvorić prethodno položio skupa s peškirom i podignutim ogledalom.

Danas ga je čekalo mnogo posla, pošto je, trenutak pre nego što će ustati, odlučio da odleti do Centrala i lično probere nove žene. Neće one potrajati dugo, njih 212 među više od dve hiljade muškaraca, a kao i u prvoj pošiljci, većinu su verovatno činile kolonijalne neveste, dok je samo dvadeset ili trideset njih došlo kao osoblje za rekreaciju; te su curice, doduše, bile žešće dobre i požudne i ovog puta je hteo da stane prvi u red makar kod jedne od njih. Iscerio se levom stranom lica, desni obraz ostao je zategnut pod škripitavom britvom.

Stari stvorić se vrzmao naokolo i trebalo mu je sto godina da donese doručak iz logorske kuhinje. „Brzo, brže!”, viknuo je Dejvidson i Ben iz nasumičnog tumaranja pređe u hod. Ben je bio visok oko metar i krzno na leđima mu je bilo više belo nego zeleno; bio je star i glupav čak i za stvoriće, ali Dejvidson je znao kako treba s njima; umeo je da ukroti svakog od njih, ako bi vredelo truda. Međutim, nije vredelo. Dovedeš ljude ovamo, sklopiš mašine i robote, podigneš farme i gradove, i stvorići više nikome

neće trebati. Što bi i valjalo. Jer ovaj svet, Novi Tahiti, doslovce je stvoren za ljude. Očišćen i raščišćen, mračnih šuma posečenih u široka polja useva, iskorenjene praiskonske zaostalosti i divljaštva, bio bi to pravi raj, pravi Eden. Svet bolji od istrošene Zemlje. I bio bi to njegov svet. Jer to je ono što je Don Dejvidson, duboko u sebi, bio: krotitelj svetova. Nije voleo da se busa, ali je znao svoje vrline. Prosto je sačinjen od takvog materijala. Znao je šta želi i kako da do toga dođe. I uvek bi dolazio.

Doručak mu je zagrejao stomak. Dobro raspoloženje mu nije pokvarilo ni to što je video da mu se primiče Kis van Sten, de-beo, beo i zabrinut, očiju izbuljenih poput plavih loptica za golf.

„Done”, rekao je Kis bez pozdrava, „drvoseče su opet lovile crvene jelene u Pojasevima. U stražnjoj prostoriji salona nalazi se osamnaest pari rogova.”

„Niko nikad nije uspeo da zaustavi lovokradice, Kise.”

„Ti ih možeš zaustaviti. Zato na snazi i jesu ratni zakoni, zato vojska upravlja ovom kolonijom. Da sprovodi zakone.”

Čeoni napad Debelog Glavonje! Skoro pa je to bilo smešno. „U redu”, uzvratio je Dejvidson pomirljivo. „Mogao bih da ih zaustavim. Ali gledaj, ja se staram o ljudima, to mi je posao, kao što si rekao. I ljudi su ono što je važno. A ne životinje. Ako im je malo nelegalnog lova potrebno da preguraju ovaj prokleti život, zažmuriću na to. Moraju se nekako rasonoditi.”

„Imaju igre, sportove, hobije, filmove, teletrake svih važnijih sportskih događaja iz prošlog veka, piće, marihuanu, haludže i svežu pošiljku žena u Centralu, za sve one nezadovoljne prilično nemaštovitim uslovima koje je vojska obezbedila za higijensku homoseksualnost. Razmaženi su do srži, ti tvoji heroji s granice, tako da zaista ne moraju da istrebljuju retku domaću vrstu 'iz rasonode'. Ne učiniš li nešto, moraću da pomenem krupno kršenje ekoloških protokola u svom izveštaju kapetanu Goseu.”

„Učini to, ako misliš da treba, Kise”, rekao je Dejvidson, koji nikad nije gubio pribranost. Bilo je nečeg jadnog u tome kako bi

lice Evrosa, što je Kis, porumenelo kao bulka kada bi izgubio kontrolu nad emocijama. „Na kraju krajeva, to je tvoj posao. Neću ti zameriti; neka se prepiru u Centralu i odluče ko je u pravu. Vidiš, ti bi da ovo mesto sačuvaš upravo onakvim kakvo je sada, Kise. Kao da je veliki nacionalni park. Da ga posmatraš, proučavaš. I treba, ti si stručnjak. Ali vidiš, mi smo ti obični šljakeri koji rade svoj posao. Zemlji treba drvo, i to očajnički. Pronašli smo drvo na Novom Tahitiju. Stoga smo mi drvoseče. Vidiš, razlika između nas dvojice je što tebi Zemlja zapravo nije na prvom mestu. A meni jeste.”

Kis ga je pogledao iskosa tim svojim plavim lopticama za golf. „Je li, zaista? Želeo bi da ovaj svet urediš po uzoru na Zemlju, jelda? Kao betonsku pustoš?”

„Kad kažem Zemlja, Kise, mislim na ljude. Na Čoveka. Ti se staraj o jelenima, stablima i fiberkorovu, to je tvoja stvar. Ali ja volim da postavim stvari u perspektivu, odozgo nadole, a tamo gore su, zasad, ljudi. Sada smo ovde, pa će se, onda, ovaj svet prilagoditi nama. Hteo ti to ili ne, moraćeš da se suočiš s time, jer tako stvari stoje. Čuj, Kise, skoćiću dole do Centrala da bacim pogled na nove koloniste. Hoćeš sa mnom?”

„Neka hvala, kapetane Dejvidsone”, rekao je stručnjak, zapuтивši se ka laboratorijskoj kolibi. Bio je vrlo besan. Uskoprcao se zbog tih prokletih jelena. Sjajne su to životinje, nema tu spora. U Dejvidsonovom živom pamćenju osvanuo je prvi kojeg je video, ovde na Smitovoj zemlji, velika crvena senka, visoka dva metra u ramenima, sa krunom uskih, zlatnih rogova, hitra, odvažna zver, najbolja lovina koja se da zamisliti. Tamo na Zemlji, sada čak i na visokim Stenovitim planinama i u himalajskim parkovima, koriste robojelene, pošto su oni pravi praktično nestali. Ovi ovde bili su san svakog lovca. Pa su ih, stoga, i lovili. Dođavola, čak su ih i divlji stvorići lovili, sa svojim bednim, malim lukovima. Jeleni se love zato što tome služe. Ali jadni matori Kis mekog srca to ne shvata. U stvari je bio pametan momak, ali ne i realističan,

nije bio dovoljno odlučan. Nije uviđao da moraš igrati na strani pobjednika ili ćeš izgubiti. A čovek je taj koji pobeđuje, uvek. Stari konkistador.

Dejvidson je prošetao kroz naselje, sa jutarnjim suncem u očima, dok ga je na toplom vazduhu pratio slatkast miris sveže drvene građe i dima drveta. Sve je bilo prilično uredno za logor drvoseča. Dve stotine ljudi je ovde ukrotilo parče divljine za samo tri Z-mesece. Smitov logor: dve velike geodezijske kupole od talasaste plastike, četrdeset drvenih koliba koje su podigli stvorići, pilana, spaljivaonica iz koje se plavi dim širio iznad jutara krčevine i posečenih stabala; iznad toga, sletišta i montažni hangar za helikoptere i tešku mašineriju. I to je to. Ali kada su došli ovamo, tu nije bilo ničega. Drveće. Mračna gungula, krkljanac, splet stabala, beskrajan, besmislen. Troma reka, nadsvodena, pritisnuta drvećem, nekoliko staništa stvorića, skrivenih među stablima, nešto crvenih jelena, dlakavi majmuni, ptice. I drveće. Korenje, debla, grane, grančice, lišće, lišće iznad glave i pod nogama, lišće pravo u lice i u oči, beskrajno lišće na beskrajnom drveću.

Novi Tahiti se većim delom nalazio pod vodom, pod toplim, plitkim morima tu i tamo ispresecanim sprudovima, ostrvcima, arhipelazima i s pet velikih kopnenih masiva koji leže u luku dugačkom 2.500 kilometara preko severozapadne četvrtine planete. Sve te mrlje i grudvice tla bile su prekrivene drvećem. Okean: šuma. Između toga ste mogli da birate na Novom Tahitiju. Voda i sunčeva svetlost ili tama i lišće.

Međutim, sada su tu došli ljudi da okončaju tamu i pretvore krkljanac od šume u čiste isečene daske, na Zemlji vrednije od zlata. Doslovce, zbog toga što se zlato moglo izvući iz morske vode i ispod antarktičkog leda, ali ne i drvo; drvo dolazi samo od drveća. I na Zemlji je zaista predstavljalo neophodnu dragocenost. Stoga su tuđinske šume pretvarane u drvenu građu. Dve stotine muškaraca je sa robotesterama i tegljačima za tri meseca

već poseklo trinaest kilometara široke Pojaseve na Smitovoj zemlji. Panjevi na Pojasu najbližem logoru već su bili beli i truli; pošto budu hemijski obrađeni raspašće se u plodni pepeo kada stalni kolonisti, zemljoradnici, budu došli da nasele Smitovu zemlju. Tada će biti dovoljno da samo zaseju seme i puste ga da klija.

Sve je to već jednom urađeno. Čudno je to sve skupa, ali je, zapravo, dokazivalo da je Novi Tahiti prosto stvoren za čoveka. Sve što ovde postoji dospelo je pre oko milion godina sa Zemlje i evolucija se odvijala po toliko sličnom obrascu da ste lako prepoznavali stvari: bor, hrast, orah, kesten, smokva, božikovina, jabuka, jasen; jelen, ptica, miš, mačka, veverica, majmun. Humanoidi sa Hain-Davenanta su, naravno, tvrdili da su to oni učinili u isto vreme kada su kolonizovali Zemlju, ali ako ste slušali te vanzemaljce onda ste znali da tvrde kako su naselili sve planete u galaksiji i izmislili sve, od seksa do čiode. Teorije o Atlantidi bile su mnogo realnije i ovo je zaista mogla biti izgubljena kolonija Atlantidana. Ali ljudi su na njoj izumrli. A njima najbliža stvorenja koja su se razvila od majmuna i zamenila ih bili su stvorići – metar visoki i prekriveni zelenim krznom. Kao vanzemaljci uklapali su se u standard, ali kao ljudi bili su totalno tropa, prosto im nije uspelo. Možda ako bi imali još milion godina. Ali konkistadori su stigli ranije. Evolucija se sad više nije odvijala tempom od jedne nasumične mutacije po milenijumu, već brzinom svemirskih brodova teranske flote.

„Hej, kapetane!”

Dejvidson se okrenuo, zakasnivši tek milisekundu u svojoj reakciji, ali to je bilo dovoljno da mu zasmeta. Nešto na ovoj proklesoj planeti, nešto u njenoj zlatnoj sunčevoj svetlosti i magličastom nebu, njenim laganim vetrovima što mirišu na kompost i polen, nagonilo vas je da sanjarite. Tumarali biste naokolo mozgajući o konkistadorima, sudbini i sličnome, sve dok ne biste postali glupavi i spori kao stvorići. „Bro jutro, Ok!” uputio je žustro predradniku drvoseča.

Crne puti i žilav kao žičano uže, Oknanavi Nabo predstavljao je suštu suprotnost Kisu, ali je na licu nosio isti zabrinuti izraz. „Imaš pola minute?”

„Naravno. Šta te muči, Ok?”

„Ti mali prokletnici.”

Naslonili su se na tarabu. Dejvidson je zapalio prvi džoint za taj dan. Sunčevi zraci, plavi od dima, iskosa su grejali vazduh. Šuma iza logora, taj četiri stotine metara širok neposečeni pojas, bila je puna tihih, neprestanih, krckavih, pucketavih, šuškavih, zujkavih, kristalnih zvukova kojih je jutrom puna svaka šuma. Mogao je to biti Ajdaho 1950, ova čistina. Ili Kentaki 1830. Ili Galija 50. godine p. n. e. „Ćiju-ći”, kazala je neka ptica u daljini.

„Voleo bih da ih se otarasimo, kapetane.”

„Stvorića? Kako to misliš, Ok?”

„Prosto ih pustimo da odu. Ne mogu oni svojim radom da pokriju sopstvene troškove. Ili glavobolju koju mi donose. Oni naprosto ne rade.”

„Rade, ako znaš kako da ih nateráš. Podigli su ovaj logor.”

Oknanavijevo lice boje opsidijana se snuždilo. „Pa, ti izgleda znaš kako s njima. Ja ne znam.” Zastao je. „Na kursu iz primenjene istorije koji sam pohađao u okviru priprema za duboki svemir je rečeno da robovlasništvo nikad nije uspelo. Neekonomično je.”

„Tako je, ali ovo nije robovlasništvo, dragi Ok. Robovi su ljudi. Kada uzgajaš krave, to ne nazivaš robovlasništvom, zar ne? Ne. I ovo uspeva.”

Prehradnik je bezvoljno klimnuo glavom, ali je i dodao: „Suviše su mali. Pokušao sam da izgladnim bundžije. Prosto sede i gladuju.”

„Mali su, istina, ali neka te to ne zavara, Ok. Žilavi su; nevrovatno su izdržljivi i ne osećaju bol kao ljudi. To je ono što zaboravljaš, Ok. Misliš da je, kad udariš nekog od njih, to skoro kao da si udario dete. Veruj mi, više je kao da si udario robota, toliko ih to boli. Čuj, povalio si nekoliko ženki – kao da ne osećaju ništa, ni

zadovoljstvo, ni bol, prosto leže i ne mrdaju na dušek, šta god im radio. Svi su takvi. Verovatno imaju primitivnije nerve od ljudi. Kao ribe. Ispričaću ti uvrnutu priču o tome. Dok sam bio u Centralu, pre nego što sam došao ovamo, jedan od ukroćenih mužjaka je nasrnuo na mene. Znam da nam svima govore kako se oni nikad ne bore, ali ovaj je poludeo, načisto poblesavio, i srećom pa nije bio naoružan, jer bi me ubio. Samo što nisam ubio prokletnika pre nego što me je pustio. I uporno me je napadao. Neverovatno je kakve je batine dobio a da to nije ni osetio. Kao buba koju moraš da gaziš i gaziš zato što ne shvata da je već zgnječena. Gledaj ovo.” Dejvidson je pognuo svoju kratko ošišanu glavu kako bi pokazao čvornatu kvrgu iza uha. „Malo je falilo da dobijem potres mozga. I to mi je uradio nakon što sam mu polomio ruku i lice pretvorio u sok od ribizle. Iznova i iznova me je napadao. Stvar je u tome, Ok, što su stvorići lenji, što su glupi, prevrtljivi i ne osećaju bol. S njima moraš grubo, i to stalno.”

„Nisu oni vredni tog truda, kapetane. Zlovoljni mali zeleni prokletnici, neće da se bore, neće da rade, neće ništa. Osim da mi vade živac.” Prizvuk dobroćudnosti u Oknanavijevom gundanju nije uspevao da prikrije njegovu tvrdoglavost. Nije mogao da tuče stvoriće zato što su bili toliko sitni; u njegovom umu je to bilo sasvim jasno određeno, a sada je postalo jasno i Dejvidsonu, koji je to bespogovorno prihvatio. Znao je kako treba sa svojim ljudima. „Čuj, Ok. Probaj ovako. Izdvoji kolovođe i reci im da ćeš im dati injekcije halucinogena. Mesk, vaške, bilo koji, ne umeju to oni da razlikuju. Ali ih se plaše. Nemoj da preteraš i ima da upali. Garantujem ti.”

„Zbog čega se plaše haludža?” znatiželjno je upitao predradnik.

„Otkud ja znam? Zašto se žene plaše pacova? Ne traži logiku kod žena i stvorića, Ok! Kad smo kod toga, krenuo sam u Central ovog jutra, da ti rezervišem neku cicu?”

„Samo ostavi nekoliko za mene dok ne dobijem odsustvo”, rekao je Ok uz kez. Grupa stvorića je prošla pored njih, noseći

grede preseka 30 x 30 cm za salu za razonodu koju su gradili pored reke. Trome, sitne prilike su se gegale i nosile dugačke grede, nalik na mrave koji nose mrtvu gusenicu, namrgođene i nesposobne. Oknanavi ih je posmatrao, pa rekao: „Stvar je u tome, kapetane, što me od njih spopada jeza.”

Bilo je neobično čuti takvo nešto od nepopustljivog, čutljivog tipa kao što je Ok.

„Pa, zapravo se slažem s tobom, Ok, kad kažeš da ne vrede truda ili rizika. Da se onaj ispuvak Ljubov ne mota naokolo i da se pukovnik ne drži tako slepo pravila, mislim da bismo prosto mogli da očistimo područja koja naselimo, umesto cele ove priče sa dobrovoljnim radom. Ionako će pre ili kasnije biti zbrisani, pa bi to, onda, moglo biti i pre. To naprosto tako ide. Primitivne rase uvek pokleknu pred onim civilizovanim. Ili budu asimilovane. Ali jasno je da ne možemo da asimilujemo gomilu zelenih majmuna. I kao što si rekao, taman su toliko bistri da im nikad nećemo u potpunosti verovati. Kao oni veliki majmuni što su nekad živeli u Africi, kako su ih zvali?”

„Gorile?”

„Tako je. Biće nam bolje ovde bez stvorića, baš kao što nam je bolje bez gorila u Africi. Stoje nam na putu... Ali tatica Ding Dong kaže da se oslonimo na stvorićku radnu snagu, tako da se oslanjamo na stvorićku radnu snagu. Bar za neko vreme. Je l' tako? Vidimo se večeras, Ok.”

„Važi, kapetane.”

Dejvidson je zadužio skakač u štabu Smitovog logora: kocka široka četiri metra, od borovih dasaka, dva stola, aparat za vodu, poručnik Berno koji popravlja voki-toki. „Ne daj da logor izgori, Berno.”

„Donesi mi neku cicu, kapetane. Plavušu. 86-56-90.”

„Zaboga, je l' to sve?”

„Volim kad su zategnute, a ne dežmekaste.” Berno je pokretom ruke opisao željenu konturu u vazduhu. Iscerivši se, Dejvidson

produži ka hangaru. Dok je u helikopteru preletao logor, osmotrio ga je s visine: dečje kocke, skicirane staze, dugačke čistine pune panjeva, sve se to smanjivalo dok se mašina podizala, a onda je ugledao zelenilo neposećenih šuma tog velikog ostrva i iza toga tamnozeleni i bledozeleni boju mora koje se proteže unedogled. Sada je Smitov logor bio tek žuta tačka, mrlja na ogromnoj zelenoj tapiseriji.

Preleteo je Smitov moreuz i šumovite, izrazito naborane platininske masive na severu Centralnog ostrva, pa se u podne spustio u Centralvil. Izgledao je kao grad, makar posle tri meseca provedena u šumi; bilo je tu pravih ulica, pravih zgrada, nalazio se tu otoliko koliko je kolonija uspostavljena pre četiri godine. Ne biste primetili o kakvoj se zapravo bednoj pograničnoj varoši radi dok ne pogledate oko kilometar južno od nje i ne ugledate osamljeni zlatni toranj kako se presijava iznad polja panjeva i betonskih rampi, viši od svega u Centralvilu. Brod nije bio velik, ali ovde je delovao ogromno. A bio je, u stvari, samo teretnjak, lender, brodski čamac; NAFAL brod na toj liniji, *Šeklton*, nalazio se u orbiti, udaljen pola miliona kilometara. Lender je samo nudio nagoveštaj, predstavljao je tek vrh prsta te ogromne sile, zlatne preciznosti i veličanstvenosti zemljine tehnologije što povezuje zvezde.

Upravo su zbog toga suze za trenutak izbile na Dejvidsonovo lice kada je ugledao brod s matičnog sveta. Nije se stideo toga. Bio je patriota, prosto je tako bio skrojen.

Ubrzo, međutim, dok je koračao ulicama pogranične varoši, na kojima se pogled na obe strane prostirao uprazno, počeo je da se smeši. Jer tu su bile žene, nego šta, i jasno se videlo da su sveže. Uglavnom su nosile dugačke, uske suknje i duboke cipele nalik na kaljače, crvene, ljubičaste ili zlatne, kao i zlatne ili srebrne čipkaste košulje. Nisu im se više videle bradavice. Moda se promenila; šteta. Sve su nosile visoke punđe, garantovano fiksirane onim sprejem koji su koristile. Dozlaboga ružno, ali jedino su žene bile spremne da urade takvo nešto sa svojom kosom, te